

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Licinius Jan

Author: Teresa Banaś

Citation style: Banaś Teresa. (2005). Licinius Jan. W: J. Lyszczyna, D. Rott (red.), "Słownik pisarzy śląskich. T. 1" (S. 77-80). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

L

LICINIUS JAN, Jan Namyslaviensis, Namyslovius, Namysłowski, Wolny, a także pseudonimy: Gratianus, Prosperus (zm. po 1633), pisarz ariański, tłumacz.

Urodził się najprawdopodobniej w Namysłowie, na Śląsku Opolskim. Dokładna data urodzin nie jest znana, lecz były to zapewne lata sześćdziesiąte XVI w. Pochodził z rodziny mieszczańskiej, która zadbała o jego gruntowne wykształcenie. Niestety, nie wiemy, gdzie studiował, możliwe, że na jakiejś zagranicznej uczelni skupiającej młodzież protestancką. Brakuje wzmianek na temat jego życia aż do r. 1585. Wówczas właśnie, dzięki protekcji wybitnego działacza reformacyjnego W. Krzyszkowskiego, objął kierownictwo szkoły ariańskiej w Iwiu na Litwie. Z córką swego protektora ożenił się przed r. 1589. Około 1590 r. Licinius zetknął się z Andrzejem Wolanem, z którym dyskutował i przez pewien czas korespondował. Chciał go bowiem pozyskać, jak i znaczną część kalwińskiej szlachty, dla antytrynitaryzmu, jednak zabiegi, dysputy i perswazje arianina pozostawały bezskuteczne. Z czasów pobytu i działalności Liciniususa w szkole w Iwiu pochodzi dziełko *Sententiae ad communem vitae usum* (Łosk 1589), zbiór 225 sentencji i przestroóg moralnych, utrzymanych w konwencji parenetyki renesansowej. W r. 1592 kierownik szkoły iwiejskiej wydał inne dzieło, dziś już nikomu nieznane (zagięło): *Anatomia i ekonomia człowieka chrystyjańskiego*. Tekst ten przełożył na niemiecki Jan Ludwik Wolzogen i przedstawił do oceny synodowi rakowskiemu w 1636 r. Po upadku zboru i szkoły w Iwiu tamtejszy synod, obradujący w r. 1593, powołał Liciniususa na stanowisko ministra ariańskiego w Nowogródku. Od tego czasu nowy minister zaczął odgrywać ważną rolę w litewskim ruchu antytrynitarским: stał się mianowicie gorącym propagatorem doktryny Fausta Socyna. Wziął udział w obradach synodu generalnego w Lublinie 29 maja 1593 r. i jako delegat z Litwy złożył Faustowi Socynowi sprawo-

zdanie ze stanu zborów litewskich. W dniach 24—25 stycznia 1594 r. odbyła się w Nowogródku publiczna dysputa Liciniusa z jezuitą Marcinem Śmigleckim na temat przedwieczności Chrystusa. Zakończyła się ona (co podają źródła zarówno ariańskie, jak i katolickie) niepowodzeniem ariańskiego duchownego.

Nowogródzki minister miał ambitne plany literackie: chciał przetłumaczyć na język polski dzieła Cezara, Józefa Flawiusza i Liwiusza. Wstępem do tych zamierzeń było przełożenie traktatu Augera de Busbecquiusa, dyplomaty i posła Ferdynanda I oraz Maksymiliana II. Traktat dotyczył polityki tureckiej i nosił tytuł: *Augeriusa Busbecquiusa [...] drogi trzy [...] przytem okrzyk na wojnę przeciw Turkowi* (Wilno 1598). Wprawdzie ambitnych zamierzeń translatorskich Licinius nie zrealizował, ale wciąż był aktywny jako działacz i pisarz ariański. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych pracował nad najważniejszym ze swych dzieł, które ogłosił w 1597 r.: *Do braciej ministrów ewanigelików ku przyjęciu zgody krótkie i proste upomnienie*. Obok tekstu polskiego zamieszczony został tekst łaciński (*Ad fratres ministros evangelicos pro ineunda concordia [...]*). Książeczka owa, kierowana przede wszystkim do kalwińskiej szlachty (tytułowa zapowiedź jest bowiem nieco myląca), stanowi jeden z najważniejszych dokumentów irenizmu ariańskiego z przełomu XVI i XVII w. W 1598 r. wydał Licinius dziełko polemiczne pt. *Catalysis, to jest skaza tarcznej ks. Grzegorza Żarnowskiego duchowną niestusznie nazwanej [...]* (b.m.). Tekst wymierzony był przeciwko atakującemu chrystologię socyniańską dziełu Grzegorza z Żarnowca *Clypeus albo tarcz duchowna* (1598). Grzegorz nie pozostał dłużny ministrowi ariańskiemu i w r. 1600 odpowiedział na ataki przeciwnika religijnego utworem *Apomaxis abo zniesienie niestusznej skazy Jana Licyniusza*. Pod wpływem nauki Szymona Budnego, pod koniec lat dziewięćdziesiątych Licyniusz zaczął się skłaniać ku nonadorantyzmowi (skrajny odłam antytrynitaryzmu głoszony przez Budnego; główną tezą tego kierunku było zdecydowane zanegowanie bóstwa Chrystusa), w związku z czym na synodzie nowogródzkim w 1599 r. zajął chwiejne stanowisko w sprawie adoracji Chrystusa. Do zmiany przekonań skłoniły jednak arianina rodem ze Śląska perswazje teologów zborowych, z Walentym Szmalcem na czele. Fakt ten nie odbił się niekorzystnie na karierze zborowej Ślązaka z Namysłowa, gdyż już w 1601 r. synod w Lublinie powierzył mu stanowisko ministra gminy antytrynitarskiej w Siedmiogrodzie. Prawdopodobnie jednak Licyniusz pozostał z nieznanymi nam powodów w kraju, gdyż w 1602 r. brał udział w poufnych

wykładach Fausta Socyna w Rakowie, a w lutym 1606 r. wraz z H. Moskorzowskim i W. Szmalcem poprawiał przekład Nowego Testamentu M. Czechowica.

Napięta atmosfera sporów teologicznych nie sprzyjała zdrowej kondycji psychofizycznej niektórych dyskutantów, odbiła się niekorzystnie i na Licyniuszu, który popadł w nałóg pijaństwa. Z tego powodu w 1615 r. został ekskomunikowany oraz pozbawiony prawa wykonywania obowiązków ministra, o czym zadecydował synod prowincjonalny nowogródzki. W 1617 r. celem uzyskania złagodzenia kary Licyniusz wyruszył do Rakowa, gdzie wpisał się do pamiętnika A. Lubienieckiego. Synod rakowski w r. 1621 zawiesił karę, ponieważ skruszony arianin przyrzekł poprawę. Sprawował zatem dalej urząd ministra, tym razem na Lubelszczyźnie. Niestety, nie dotrzymał postanowienia poprawy swego postępowania, gdyż wizytatorzy synodu lubelskiego donieśli wkrótce do Rakowa o pijaństwie i skandalicznym trybie życia Licyniusza. Z tego powodu został on ponownie ekskomunikowany i pozbawiony dostojnego urzędu, którego nigdy już nie odzyskał. W 1633 r. synod przyjął go znów do zboru, ale nie pozwolił na sprawowanie jakichkolwiek funkcji zborowych. Zmarł pomiędzy 1633 a 1636 r., pozostawiając po sobie obszerny, jak na owe czasy, dorobek piśmienniczy w języku polskim. Miał syna Józefa, gorliwego arianina, który ok. 1615 r. wydał pod pseudonimem Matiasza Stambulewicza tekst będący obroną kazań ojca, wygłaszanych w okresie pobytu Licyniusza w Nowogródku (*Goniec panu Józefowi Licyniuszowi*. Wilno 1615).

Bibliografia

B. Erzepki: *J. Licyniusa Namysłowskiego Sententiae. Nieznany druk polski z r. 1589*. „Dziennik Poznański” 1882, nr 194; T. Grabowski: *Literatura arikańska w Polsce 1560—1600*. Kraków 1908; S. Szczotka: *Synody arian polskich od założenia Rakowa do wygnania z kraju (1569—1662)*. „Reformacja w Polsce” 1935/1936, R. 7/8, s. 21—100.

L. Chmaj: *Ślązacy wśród Braci Polskich. Kartka z dziejów stosunków kulturalnych Śląska z Polską*. Katowice 1936 (przedruk w: *Idem: Bracia Polscy — ludzie, idee, wpływy*. Warszawa 1957); K.E.J. Jorgensen: *Oekumenische Bestrebungen unter den polnischen Protestanten bis zum Jahre 1645*. København 1942; H. Barycz: *Ślązacy w polskiej kulturze umysłowej na tle polsko-śląskich związków duchowych w przeszłości*. Wrocław 1946, s. 56; W. Gromek: *Kilka uwag o śląskich arianach. Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w. XIV—XVI*. Red. E. Maleczyńska. Warszawa 1956, s. 226—247; A. Brückner: *Dzieje kultury polskiej*. T. 1. Warszawa 1957; F. Socyn: *Listy*.

Warszawa 1959; L. Szczucki: *Jan Licynius Namysłowski*. W: *Studia nad arianizmem*. Red. L. Chmaj. Warszawa 1959, s. 131—167; A. Rom-bowski: *Z historii szkolnictwa polskiego na Śląsku*. Byczyna — Kluczbork — Wolczyn. *Od połowy wieku XVI do połowy wieku XVIII*. Katowice 1960, s. 14; A. Brückner: *Różnowiercy polscy. Szkice obyczajowe i literackie*. Warszawa 1962; W. Ogrodziński: *Dzieje piśmiennictwa śląskiego*. Katowice 1965, s. 65, 358; S. Tync: *Zarys dziejów wyższej szkoły braci polskich w Rakowie 1602—1638*. W: *Raków ognisko arianizmu*. Red. S. Cynarski. Kraków 1968, s. 118, 172; J. Zaremba: *Polscy pisarze na Śląsku po wojnie trzydziestoletniej*. Katowice 1968, s. 11, 18; P. Musioł: *Piśmiennictwo polskie na Śląsku do początków XIX wieku*. Opole 1970, s. 62—64; J. Zaremba: *Polska literatura na Śląsku*. Cz. 1. Katowice 1971, s. 30—32; L. Szczucki: *Licinius Jan*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 17. Red. E. Rostworowski, B. Leśnodorski. Wrocław 1972, s. 300—301; J. Zaremba: *Piśmiennictwo ewangelickie na Śląsku. (Do roku 1800)*. W: *Udział ewangelików śląskich w polskim życiu kulturalnym*. Red. T. Wojak. Warszawa 1974, s. 27—29; *Bibliografia piśmiennictwa polskiego na Śląsku XVII i XVIII w. „Śląski Korbut”*. Red. J. Zaremba. Wrocław 1980, s. 133—135.

Teresa Banaś

LIEBENTHAL MIKOŁAJ (zm. 1516), norbertanin w klasztorze św. Wincentego we Wrocławiu, kronikarz.

Początki życia Mikołaja Liebenthala okryte są mgłą tajemnicy. Najstarsza wzmianka źródłowa na jego temat pochodzi dopiero z 1487 r., kiedy został prokuratorem i zarządcą dóbr klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu. Później objął też funkcję kustosza. W latach 1506—1512 był prepozytem kościoła św. Małgorzaty w Bytomiu, a następnie w latach 1512—1513 pełnił funkcję proboszcza kościoła św. Jakuba na Psim Polu pod Wrocławiem. W ostatnich latach życia (od 1513 r.) Liebenthal piastował godność przeora w macierzystym klasztorze. Jednym z ważnych obszarów aktywności Liebenthala było klasztorne archiwum. Uporządkował w nim około 1800 dokumentów. Stało się ono głównym źródłem informacji wykorzystywanych w jego twórczości historiograficznej, zebranej w całości w dwóch cyklach — tzw. *Matricula s. Vincentii* (5 tomów *in folio*, liczących łącznie 2754 strony) i *Matrica s. Vincentii* (2 tomy). Oddzielnie zebrane wykazy odpustów związanych z kościołem św. Wincentego zawiera ponadto tzw. *Indulgenzregister*.

Mikołaj Liebenthal zasłynął jako autor kroniki klasztornej pt. *Gesta abbatum monasterii s. Vincentii* (*Dzieje opatów klasztoru św. Wincentego*), napisanej na zlecenie opata Jana Lopschitza. Znana jest ona z dwóch redakcji, pierwszej z lat 1487—1492